

Tranås RAÄ 439, 441, 442, 443 och 444

Arkeologisk förundersökning av röjningsröseområden
samt arkeologisk utredning inom Bredkärr 3:1 m.fl.,
Tranås (Säby) socken i Tranås kommun, Jönköpings län

Tranås RAÄ 439, 441, 442, 443 och 444

Arkeologisk förundersökning av röjningsröseområden samt arkeologisk utredning inom Bredkärr 3:1 m.fl., Tranås (Säby) socken i Tranås kommun, Jönköpings län

Rapport, foto och ritningar: Ingvar Røjder, Rickard Lindberg, Jan Zander
Grafisk design: Anna Stålhammar
Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor, Geografiska Grunddata samt Geodata (FUK) är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833 samt dnr i2012/1091.

ISSN: 1103-4076

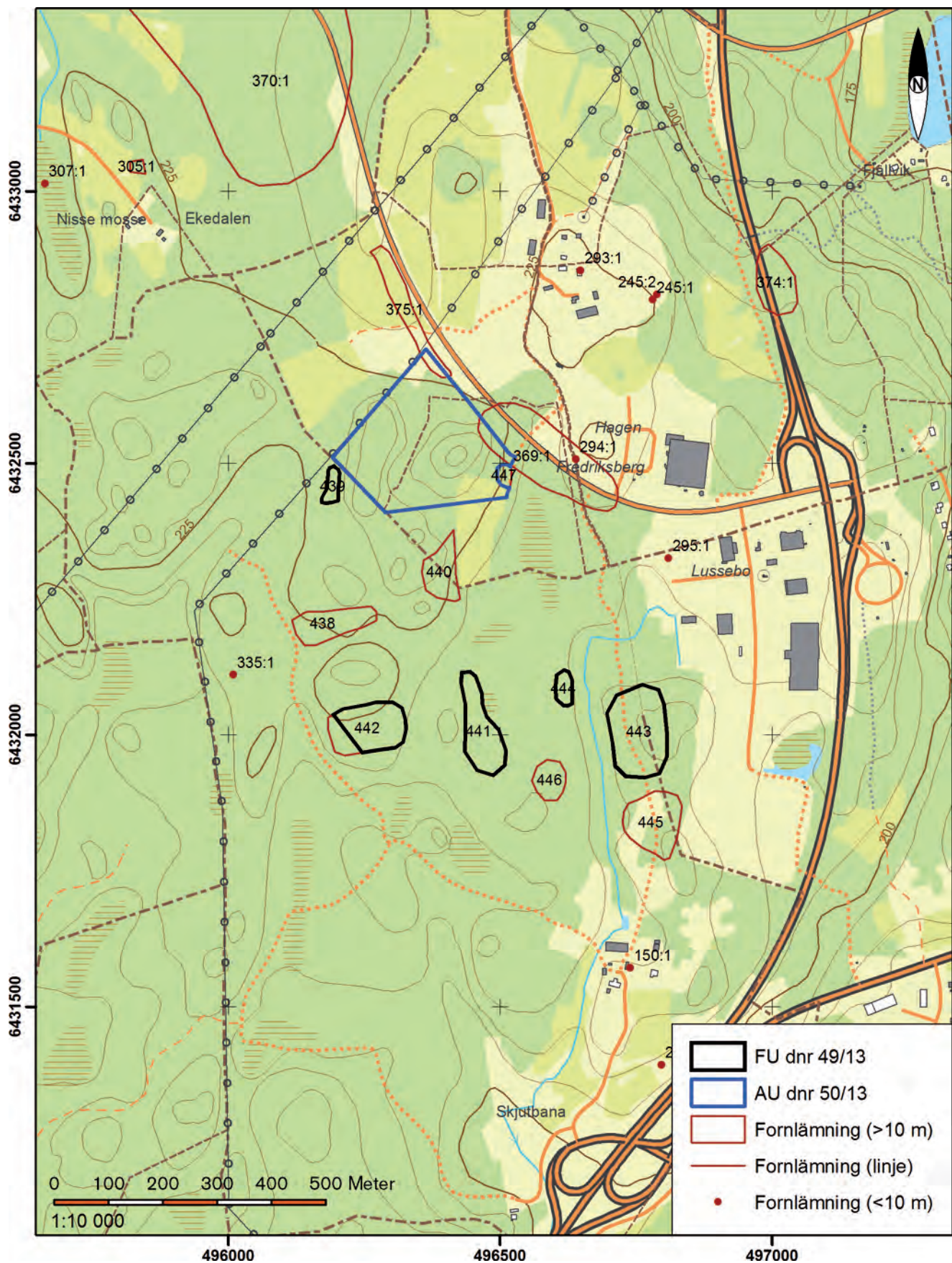
© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2014

Innehåll

Inledning.....	5
Omfattning.....	5
Målsättning.....	5
Metod.....	5
Topografi.....	6
Fornlämnings- och kulturmiljö.....	7
Tidigare undersökningar.....	8
Resultat – arkeologisk utredning.....	10
Kart- och arkivstudie.....	10
Fältarbete.....	11
Resultat – arkeologisk förundersökning.....	12
Tranås 439.....	12
Tranås 441.....	13
Röjningsröse 329.....	14
Röjningsröse 338.....	16
Avskild del.....	17
Tranås 442.....	17
Tranås 443.....	19
Röjningsröse 180.....	21
Röjningsröse 181.....	21
Röjningsröse 182.....	22
Tranås 444.....	23
Röjningsröse 212.....	23
Röjningsröse 213.....	24
Röjningsröse 216.....	24
Sammanfattning.....	25
Åtgärdsförslag.....	25
Administrativa uppgifter.....	26
Referenser.....	27
Tryckta källor.....	27
Arkiv.....	27
Kartunderlag.....	27

Bilagor

- Bilaga 1. Vedartsanalys
- Bilaga 2. C14-analys

FIGUR 1. Utdrag ur ekonomiska kartans blad 64E 3jS. Skala 1:10 000.

Inledning

Jönköpings läns museum har i slutet av maj 2013 genomfört en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 samt en arkeologisk förundersökning i Bredkärr och Hubbarp, Tranås (Säby) socken. Uppdraget utfördes inför detaljplanläggning av industriområde och beställdes av Tranås kommun. Fält- och rapportansvarig var Ingvar Røjder

Omfattning

Den arkeologiska utredningen omfattade en yta av 5,7 hektar.

Förundersökningen omfattade fem röjningsröseområden med en sammanlagd areal av 3,6 hektar. De berörda röjningsröseområdena var Tranås RAÄ 439 (arbetsidentitet JA3), 441 (JA8), 442 (JA1), 443 (JA10) och 444 (JA9). Vid undersökningen var röjningsröseområdena ännu ej registrerade i FMIS, i analysrapporterna används därför arbetsidentiteterna.

Målsättning

Den arkeologiska utredningens målsättning var att avgöra om ytterligare fornlämningar finns inom tillkommande del av planområdet.

Målsättningen för förundersökningen var att:

- Genomföra en kartering av de fem berörda fasta fornlämningarna inom planområdet.
- För de fossila åkrarna RAÄ 441, 443 och 444 fastställa fornlämningarnas karaktär, tidsställning, utbredning och komplexitet. Undersökningen av dessa tre objekt ska vara av god kvalitet och ge ett fullgott underlag för bedömning av fornlämningarnas kunskapspotentialer inför ett eventuellt beslut om särskild undersökning.

Metod

Den arkeologiska utredningen omfattade tre faser. Den första delen bestod av en kart- och arkivstudie där bl.a. historiska och geologiska kartor användes för att få en bild av hur landskapet skulle kunna ha utnyttjats av människan under förhistorisk och historisk tid. Även Lantmäteriets laserdata utnyttjades för att ta fram en digital terrängmodell av området med en cellstorlek på 0,5 meter. Denna utnyttjades även för förundersökningen

Nästa fas bestod av en noggrann fältinventering med stöd i den tidigare utförda kart- och arkivstudien. Påträffade fornlämningar mättes in med handdator med inbyggd GPS och dokumenterades enligt Riksantikvarieämbetets riktlinjer. Ett urval fotograferades digitalt.

Den avslutande fasen bestod i sökschaktning där matjorden avlägsnades på platser som pekades ut i de två föregående faserna. Sökschakten mättes in med GNSS med nätverks-RTK. Om fornlämningar hade påträffats skulle dessa ha mätts in och beskrivits och ett urval skulle även ha fotograferats digitalt. Detta blev emellertid inte aktuellt då inga anläggningar påträffades.

Även den arkeologiska förundersökningen delades metodiskt in i tre faser. Arbetet utfördes i olika faser parallellt i de skilda områdena. I den första fasen karterades de fossila åkrarna RAÄ 339 och 441–444 noggrant. Inmätningen genomfördes huvudsakligen med GNSS med nätverks-RTK. RAÄ 442 och 443 karterades med handdator med inbyggd GPS, med en del kompletteringsmätningar med GNSS. Till stöd för karteringen användes Lantmäteriets laserdata, se ovan vid metodbeskrivning för utredningen.

De följande faserna, maskinarbeten och dokumentation, berörde endast RAÄ 441, 443 och 444. Två röjningsrösen inom respektive område undersöktes. De utvalda rösena snittades med maskin, varefter profiler rensades fram. Profilererna dokumenterades med en enkel matris och digital fotografering. Kolprover letades fram för vedarts- och ^{14}C -analys. Dateringar av röjningsrösen är problematiskt. Påträffade kolbitar kan vara både äldre och yngre än den verksamhet som avses att dateras. Därför togs tre kolprover från varje undersökt röse. Det ger att sammanlagt 18 kolprover togs från röjningsrösena. Ytterligare ett par röjningsrösen snittades och dokumenterades, men utan provtagning.

Vid undersökningen togs även schakt och mindre ytor upp inom områdena för att fastställa om åkereklement eller andra lämningar som boplatslämningar finns inom områdena. Sammanlagt nio kolprover reserverades för att kunna datera eventuella påträffade fornlämningar.

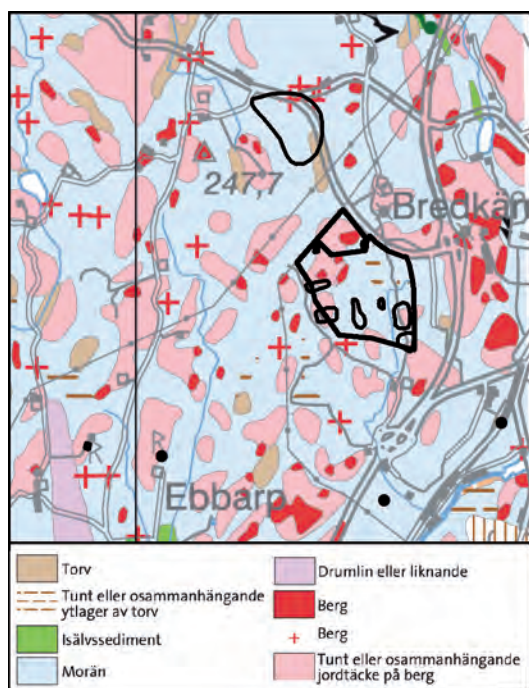
Undersökta röjningsrösen, schakt och avbaningar mättes in med GNSS med nätverks-RTK. Även eventuella nypåträffade lämningar skulle ha mätts in.

Topografi

Området är beläget i mestadels lätt kuperad skogsmark, 600 m väster om Tranås tätort. En mindre del av utredningsområdet utgörs av åkermark. Höjden inom förundersökningsområdet är 219–233 m.ö.h., i utredningsområdet är höjden 223–243 m.ö.h.

Jordarten i området är morän eller ett tunt eller osammanhängande jordtäckte på berg. På några ställen kommer bergrunden i dagen i större partier. Bergarten utgörs av sur vulkanitisk bergart (ryolit, dacit m.m.) tillhörande den svekokarelska orogenen (1880–1740 miljoner år). Strax väster om planläggningsområdet går en nord-sydlig gång med ultrabask, basisk eller intermediär intrusivbergart (gabbro, diorit, diabas m.m.). Genom området, mellan RAÄ 439 och 442, löper en plastisk skjuvzon.

FIGUR 2. Utdrag ur den generella jordartskartan. © Sveriges geologiska undersökning (SGU). Originalskala 1:100 000, uppförstorad till 1:50 000. Teckenförklaringen är inte komplett. Fasta fornlämningar och detaljplaneområdet har kopierats in med svart färg.

Fornlämnings- och kulturmiljö

Kulturmiljön i närområdet präglas främst av torplämningar och fossil åker. Helt eller delvis inom planläggningsområdet finns förutom de nu aktuella röjningsröseområdena ytterligare fem fossila åkrar varav två (RAÄ 438 och 445) är registrerade som fasta fornlämningar, en (RAÄ 369:1) som bevakningsobjekt och de övriga (RAÄ 440 och 446) är registrerade som övrig kulturhistorisk lämning. Här finns även lämningar efter torpet Stora Lövelund (RAÄ 447). Strax nordöst om planläggningsområdet finns lämningar efter torpet Lussebo (RAÄ 295:1) och uppgifter om torpet Fredriksberg (RAÄ 294:1). Strax väster om planläggningsområdet finns lämningar efter torpet Skåla Rödje (RAÄ 335:1). Knappt 700 m nordväst om området finns uppgifter om torpet Snickarhem (RAÄ 305:1). Säbydalen i övrigt är mycket rik på fornlämningar. Här finns ett stort antal lösfynd av stenyxor och andra redskap från yngre stenåldern. Ett fynd av en trindyxa och en hålmejsel ska ha gjorts på Hubbarp, fast kartmarkeringen i FMIS finns på Drumstorps gård (RAÄ 150:1). På Bredkärr förvaras en eldslagingssten och en skafthålsyxa, vilka emellertid är påträffade i Övrarp i Säby respektive Göteryd i Trehörna socken (RAÄ 293:1). Knappt en kilometer nordväst om utredningsområdet har en stenysa, av skafthålstyp men utan skafthål, påträffats (RAÄ 308:1). I bygden finns också stora järnåldersgravfält och odlingslämningar. Omkring 370 m nordväst om området finns det stora delundersökta röjningsröseområdet RAÄ 370:1. Drygt 500 m nordöst om området låg röjningsröseområdet RAÄ 374:1 som är undersökt och borttaget (se nedan under Tidigare undersökningar).

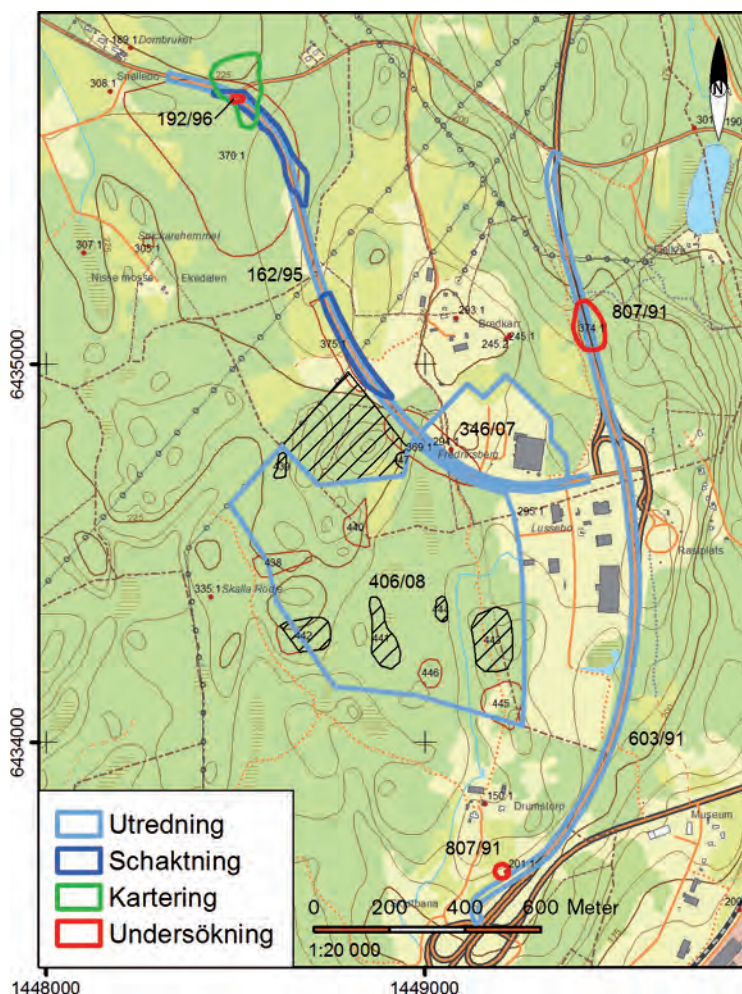
Drygt 700 m sydöst om planläggningsområdet finns Natura 2000-området Ekbergsparken som är ett ekdominerat lövskogsområde inne i Tranås stad. Ekarna är i vissa fall troligen uppemot 500 år. Drygt 150 m sydöst om området står en lönn, ett fågelbärsträd och en ek som av Länsstyrelsen har pekats ut som skyddsvärda.

Bredkärrs bytomt ligger drygt 250 m nordöst om utredningsområdet. Bredkärr är tidigast belagt 1539. Förleden är *bred* 'stor, bred, vid' och efterleden *kärr* 'sankmark' (Agertz 2008). Hubbarps gård ligger drygt 600 m sydöst om RAÄ 443, men den del av undersökningsområdet som idag hör till Hubbarp har tills nyligen hört till Drumstorp. Hubbarp är belagt på 1380-talet. Förleden kan vara *hubbe* 'skogsbit' och efterleden *torp* 'nybygge' (a.a.). Drumstorps gård ligger drygt 300 m rakt söder om RAÄ 443. Drumstorp är belagt 1383. Förleden är binamnet *Drumber* och efterleden *torp* 'nybygge' (a.a.).

Tidigare undersökningar

Inför detaljplaneläggningen av förundersökningsområdet utförde Jönköpings läns museum år 2009 en arkeologisk utredning etapp 1, JLM dnr 406/08. Vid utredningen registrerades 7 fossila åkrar som fast fornlämning (RAÄ 438–439, 441–445) varav fem nu är föremål för förundersökning. Ytterligare två fossila åkrar (RAÄ 440 och 446) samt en torplämning (RAÄ 447) registrerades som övrig kulturhistorisk lämning. (Ameziane 2009)

Vid arkeologisk utredning inför ny sträckning av väg 1008 i mars 1995, JLM dnr 162/95, påträffades röjningsröseområdena RAÄ 369:1 och 370:1 samt ett boplatssläge (senare boplatsten RAÄ 375:1) (Vestbö 1995). RAÄ 369:1 och 375:1 ligger delvis inom utredningsområdet. Utredningen följdes av en arkeologisk utredning, etapp 2, i september följande år med samma dnr. Vid utredningen framkom inom vad som skulle registreras som RAÄ 375:1 tio mörkfärgningar, en hård, en hårdbotten, en sotfläck, en rännliknande anläggning samt stenfyllda dräneringsdiken. Samtidigt karterades en del av RAÄ 370:1 och schakt drogs inom vägområdet (Croona & Enbäck, 1996). Boplatsten RAÄ 375:1 förundersöktes i oktober

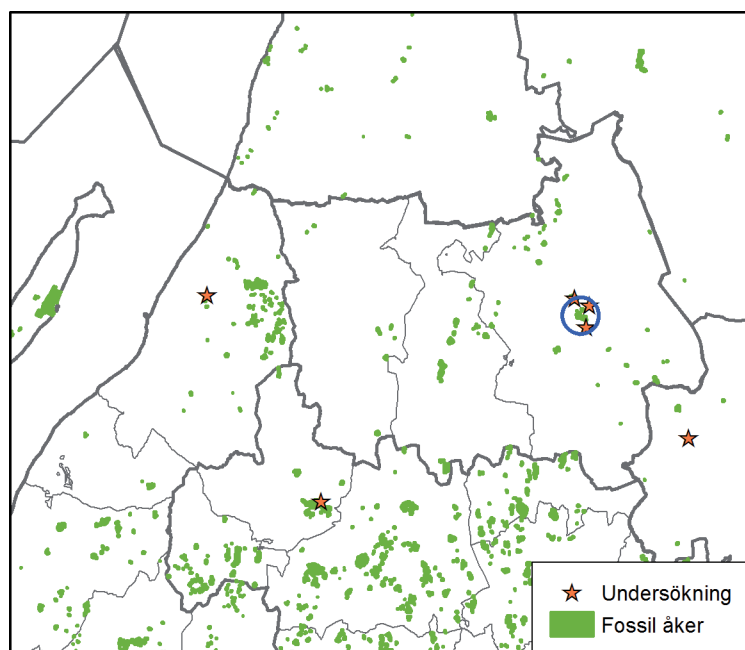
FIGUR 3. Karta över tidigare undersökningar i närområdet. De nu aktuella undersökningsområdena är skrafferade.

samma år, JLM dnr 192/96. De framkomna anläggningarna visade sig till större delen vara naturligt uppkomna och ingen slutundersökning ansågs nödvändig (Enbäck & Wennerberg 2009). Den kartmarkering av RAÄ 375:1 som finns i FMIS är något felaktig. Undersökningarna ägde rum där väg 1008 går idag. Samtidigt förundersöktes röjningsröseområdet RAÄ 370:1. Ett röjningsröse daterades och fick dateringar till såväl nyare tid som medeltid (a.a.).

På andra sidan länsväg 1008 genomfördes i december 2007 en arkeologisk utredning etapp 1+2, JLM dnr 346/07, inför anläggande av industritomter därstädes. Inga forn- eller kulturlämningar påträffades (Lindblad 2008).

I september 1991 genomfördes en arkeologisk utredning av ny vägsträckning för riksväg 32 förbi Tranås, JLM dnr 603/91. Vid utredningen noterades bl.a. sentida bebyggelse lämningar öster om Drumstorp samt ett röjningsröseområde (RAÄ 374:1) öster om Bredkärr (Vestbö 1991). Utredningen följdes av en undersökning i september följande år, JLM dnr 807/91. Inom röjningsröseområdet RAÄ 374:1 undersöktes och dokumenterades fyra röjningsrösen. Under ett av dessa påträffades kol som daterades till 670 AD kalibrerat. Samtidigt undersöktes röjningsröset RAÄ 201:1, för att avgöra om det kunde vara en grav, vilket det inte var (Vestbö 1993).

I Jönköpings län finns idag drygt 3700 områden med fossil åker registrerade i FMIS. De flesta utgörs av röjningsröseområden. Vid revideringsinventeringen i Jönköpings län medtogs inte röjningsröseområden varför spridningsbilden är något haltande. Ett drygt 70-tal områden har varit föremål för arkeologiska undersökningar. I Tranås kommun finns 68 områden med fossil åker registrerade, varav tre tidigare har undersökts. Dessa är Tranås RAÄ 201:1, 370:1 och 374:1 som omnämns ovan.

FIGUR 4. Översikt över registrerade och undersökta områden med fossil åker i Tranås kommun med omnejd. De nu aktuella områdena har ringats in. Kartan baseras på uppgifter ur FMIS. Ingen hänsyn har tagits till områdenas antikvariska bedömning eller undersökningarnas omfattning. Skog och Historia-material har lagts in i FMIS för Aneby, Nässjö och delar av Jönköpings kommun vilket förklarar den större förekomsten av fossil åker i dessa områden. Skala 1:500 000.

Resultat - arkeologisk utredning

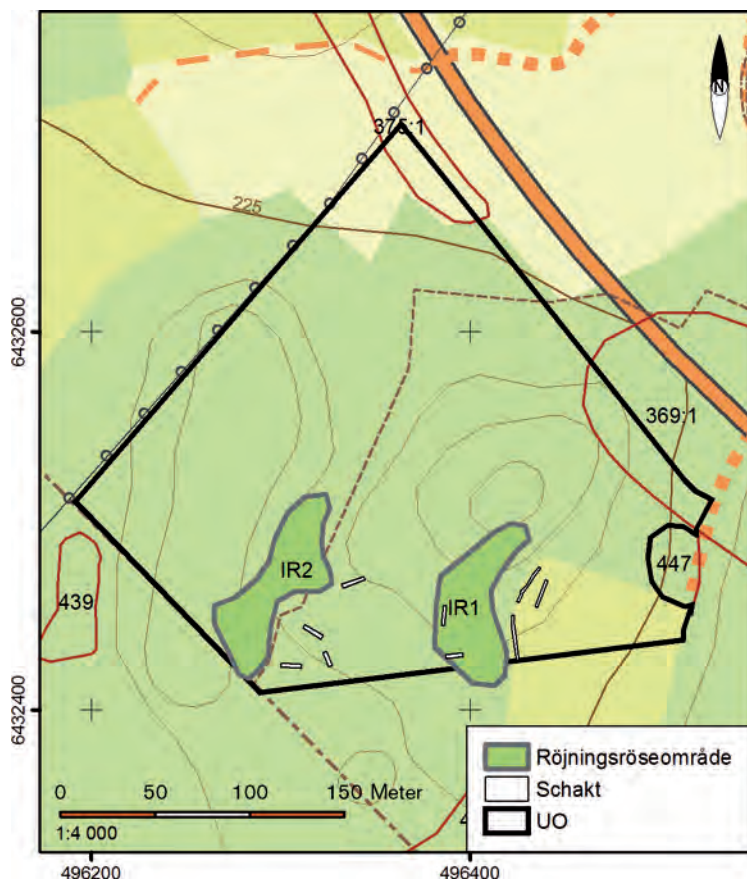
Kart- och arkivstudie

Den äldsta kartan som berör utredningsområdet är en storskifteskarta från 1803 (LMM 06-SÄB-88, LMS E110-10:1). Den västra och nordligaste delen utgörs där av ängsmark tillhörande Södergården, medan den östra delen, som tillhör Norregården, har utnyttjats för bete. Den åker som idag finns i sydöstra delen av utredningsområdet har börjat odlas upp, men består då i en mindre åkeryta som ligger strax utanför utredningsområdet.

FIGUR 5. Utsnitt ur storskifteskarta över Bredkärr från 1803 (E110-10:1). Gröna områden är ängsmark, gula områden är betesmark. Utredningsområdet är markerat.

FIGUR 6. Röjningsröse på röjningsröseområdet IR1.

FIGUR 7. Resultat av den arkeologiska utredningen.

Fältarbete

Vid utredningen påträffades två mindre röjningsröseområden av sentida karaktär. Det ena (IR1) låg i vad som på 1803 års karta var betesmark, strax väster om dagens åkeryta, och är av uppenbart sentida karaktär. Det andra (IR2) låg i vad som 1803 utnyttjades som ängsmark, men i sen tid har varit skogsmark. Området är markberett vilket gör det mer svårbedömt. Det kan inte helt uteslutas att röjningsrösena här är äldre, men skadorna gör att kunskapspotentialen har gått förlorad. Sammanlagt nio sökschakt drogs på de lämpligaste ställena men inga fornlämningar eller andra spår av mänsklig verksamhet påträffades.

TABELL 1. Resultat av den arkeologiska utredningen.

Objekt nr	Lämningstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Åtgärdsförslag
IR1	Fossil åker	Röjningsröseområde, 90x30 m (N-S), bestående av ca 10 röjningsrösen. Dessa är 5-8 m i diameter och 0,3-0,6 m h av 0,2-0,8 m st stenar. Några röjningsrösen är uppslängda vid större block, intill 1,5 m st. 1803 var området betesmark.	Övrig kulturhistorisk lämning	Inga
IR2	Fossil åker	Röjningsröseområde, 100x30 m (N-S), bestående av ca 20 röjningsrösen. Dessa är 5-8 m i diam och 0,3-0,6 m h av i allmänhet 0,2-0,6 m st stenar. Flera röjningsrösen innehåller en del mindre stenar, ca 0,1 m st. Några röjningsrösen är uppslängda på eller invid större block, intill 1 m st. Området är skadat av markberedning. 1803 var området ängsmark.	Övrig kulturhistorisk lämning	Inga

Resultat - arkeologisk förundersökning

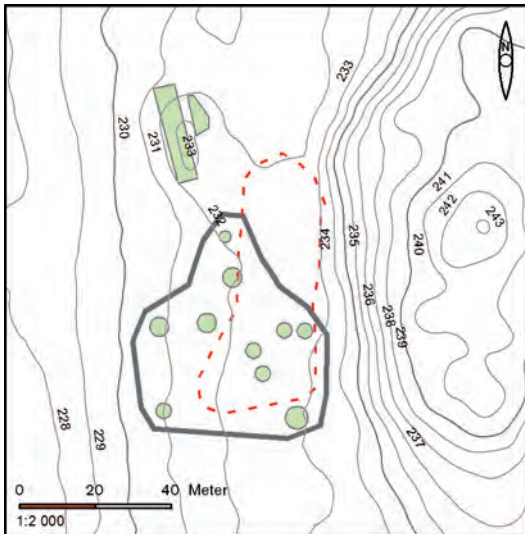
Tranås 439

Beskrivning i FMIS: *Röjningsröseområde, ca 70x30 m (N-S), bestående av ett 10-tal röjningsrösen. Dessa är flacka, ca 2-3 m diam och 0,2-0,3 m h. Minst ett av röjningsrösen är upplagt ovanpå ett större markfast block.*

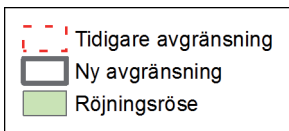
Sedan utredningen genomfördes har området avverkats och markberetts. Röjningsröseområdet var då ännu inte registrerat i FMIS. Flertalet röjningsrösen är mer eller mindre skadade. I norra delen av området påträffades inga röjningsrösen. På några ställen iaktogs mindre ansamlingar av sten som skulle kunna ha tolkats som röjningsrösen innan markingreppen tillkom. Fornlämningsytan utökas något åt söder och väster.

Ny beskrivning: Röjningsröseområde, ca 60 x 50 m (N-S), bestående av ca 10 röjningsrösen. Dessa är i allmänhet 4–5 m i diameter och 0,3–0,4 m höga av 0,1–0,5 m stora stenar. Ett är 3 m i diameter och ett är 6 m i diameter. Några är uppslängda kring block, intill 1,5 m stora.

I kraftledningsgatan nordväst om området finns ett par större stenrösen som har kantat en körväg eller fägata som har använts samtidigt med den fossila åkerytan.

FIGUR 8. Kartering av Tranås 439. Nordväst om området syns ett par större stenrösen som har kantat en körväg eller fägata.

FIGUR 9. Ett oskadat röjningsröse på Tranås 439 med markberedningsspår i bakgrunden.

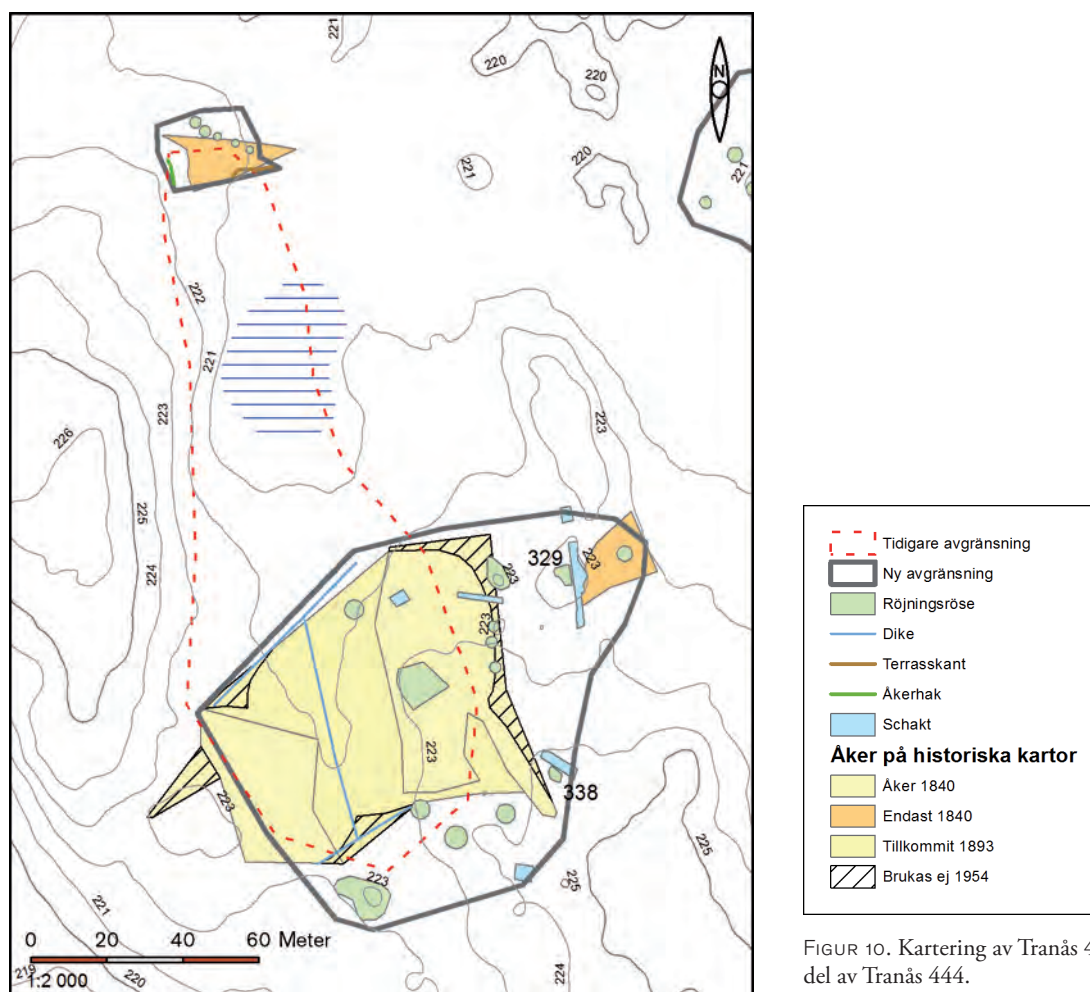

Tranås 441

Beskrivning i FMIS: *Röjningsröseområde, ca 200x30-75 m (NNV-SSÖ), bestående av ca 15 röjningsrösen. Dessa är ca 3 m diam och 0,2-0,3 m h. Enstaka röjningsrösen är uppbyggda ovanpå större markfasta block eller berg i dagen. Området är delvis avverkat och täckt med rishögar, som kan dölja fler röjningsrösen.*

Ny beskrivning: Område med fossil åkermark, 125 x 100 m (NÖ-SV), bestående av ca 13 röjningsrösen, 3 diken och stenröjda ytor. Röjningsrösen är i allmänhet 3–6 m i diameter och 0,3–0,6 m höga, av 0,2–0,5 m stora stenar. Några röjningsrösen är intill 15 m i diameter och 1,5 m höga. Flera är uppslängda vid markfasta block eller berg i dagen. Flera innehåller plocksten, 5–15 cm stora. Några är glest upplagda. Dikena är 0,5 m breda och avgränsar eller skär en åkeryta som finns med ännu på ekonomiska kartan från 1950-talet.

I området fanns vid tiden för den äldsta kartläggningen av området 1840 tre åkerytor (LMM 06-SÄB-141). De båda västligaste har på en karta från 1893 slagits samman (LMM 06-SÄB-237) och brukades ännu på 1950-talet (7E6j). Dessa är nästan helt stenröjda förutom två större röjningsrösen. Flertalet röjningsrösen är upplagda längs denna ytas östra och södra kant eller strax utanför.

FIGUR 10. Kartering av Tranås 441. I nordöst skymtar en del av Tranås 444.

FIGUR 11. En del av röjningsröseområdet Tranås 441. I förgrunden syns röjningsröse 329. I skogspartiet till höger i bakgrunden ligger 1950-talets åkeryta, några röjningsrösen skymtar i kanten.

Norr om diket som avgränsar åkerytan mot nordväst var marken slybeväxt och tämligen fuktig. Bl.a. fanns det ett mindre kärr där. Trots idogt sökande påträffades inga röjningsrösen i detta område. Längst i norr, där terrängen är högre och torrare, påträffades några röjningsrösen av annan karaktär. På grund av avståndet till övriga röjningsrösen avskildes dessa till ett eget RAÄ-nr, se nedan.

Två röjningsrösen undersöktes i den östra delen av området.

Röjningsröse 329

Röjningsröset ligger i nordöstra delen av röjningsröseområdet, nära den lilla åkeryta som överges före 1893.

Röjningsröset är runt, 3,6 m i diameter och med en markhöjd av 0,55 m. Totalhöjd är 1,2 m med en välvd profil. Stenarna är 0,1–0,4 m stora, vanligen 0,2–0,3 m. Röjningsröset ligger på och intill berg. I södra delen är lös stenfyllning utan jordinblandning och i norr något mer jord i fyllningen (gråbrun sandig silt). En möjlig åkeryta i anslutning till röset. Tre kolprover togs: PK13–15.

FIGUR 12. Några röjningsrösen i den södra delen av Tranås 441.

Vedartsanalysen visade att PK13 kom från björk och PK14 från gran. PK15 innehöll bitar av både björk och gran; en bit björk plockades ut för datering.

Dateringarna gav vitt skilda resultat. PK13, som togs under röjningsröset, gav en datering till högmedeltid: 1260–1390 AD 2 σ . PK14, som togs i rösefyllningen, gav en sentida datering: 1520–1960 AD 2 σ , eller 1640–1960 AD 1 σ . PK15 slutligen, som även det togs under röjningsröset, gav en datering till järnåldern: 420–580 AD 2 σ . De tidigaste dateringarna avviker inte bara från övriga dateringar på röjningsröseområdet utan även från den samlade dateringsbilden för förundersökningen. Den högmedeltida dateringen kan möjligen härröra från ett tidigare skede i röjningsarbetet men järnåldersdateringen går knappast att koppla till den fossila åkern.

FIGUR 13. Profil genom röjningsröse 329 med kolprov 13–15.

FIGUR 14. Undersökning av röjningsröse 329 på Tranås 441.

FIGUR 15. Profil genom röjningsröse 338 med kolprov 16–18.

Röjningsröse 338

Röjningsröset ligger i sydöstra delen av röjningsröseområdet, strax utanför den större åkeryta som använts in på 1950-talet.

Röjningsröset är runt, 2,6 m i diameter och 0,35 m högt över marknivå. Totalhöjden är 0,6 m med en flack profil. Stenarna är 0,15–0,5 m stora, vanligen 0,2–0,3 m. Röjningsröset ligger på berg och har en fyllning av gråbrun sandig silt. Tre kolprover togs: PK16–18.

Vedartsanalysen visade att PK16 kom från ek och gran; en bit gran plockades ut för datering. PK17–18 kom från tall.

Dateringarna visade entydigt på en datering till senmedeltid eller tidig nyare tid. PK16 gav en datering till 1320–1450 AD 2 σ . PK17 gav en datering till 1480–1650 AD 2 σ . PK18 gav en datering till 1470–1680 AD 2 σ . Noteras bör att samtliga prover togs i rösefyllningen; inget prov togs under röjningsröset.

FIGUR 16. Några röjningsrösen på den avskilda delen av Tranås 441. Terrasskanten finns vid den kullfallna stammen till vänster i bilden.

Avskild del

Område med fossil åkermark, 25 x 20 m (Ö–V), bestående av 5 röjningsrösen, 1 fossil åkeryta, 1 terrasskant(?) och 1 åkerhak. Röjningsrösen är 2–3 m i diameter och 0,2–0,4 m höga av 0,2–0,5 m stora stenar. Några är övertorvade. Terrasskanten(?) är 11 m lång och 0,2 m hög. Den avgränsar åkerytan i östra delen av södra kanten. Åkerhaket är 8 m långt och 0,2 m högt. Det avgränsar åkerytan i södra delen av västra kanten.

Åkerytan är belagd på en karta från 1840 (LMM 06-SÄB-141), men har tagits ur bruk 1893 (LMM 06-SÄB-237).

Röjningsröseområdet Tranås 441 har troligen börjat röjas under senmedeltid eller tidig nyare tid. Det är oklart om redan de tidigaste röjningarna har syftat till åkerbruk eller om de har utförts för att få bättre bete eller ängsmark. Snart har emellertid några åkerytor tagits upp. Genom århundradena har områdets användning varierat. Vissa ytor har börjat brukas mer intensivt, andra har övergetts som åkermark och övergått till bete.

Tranås 442

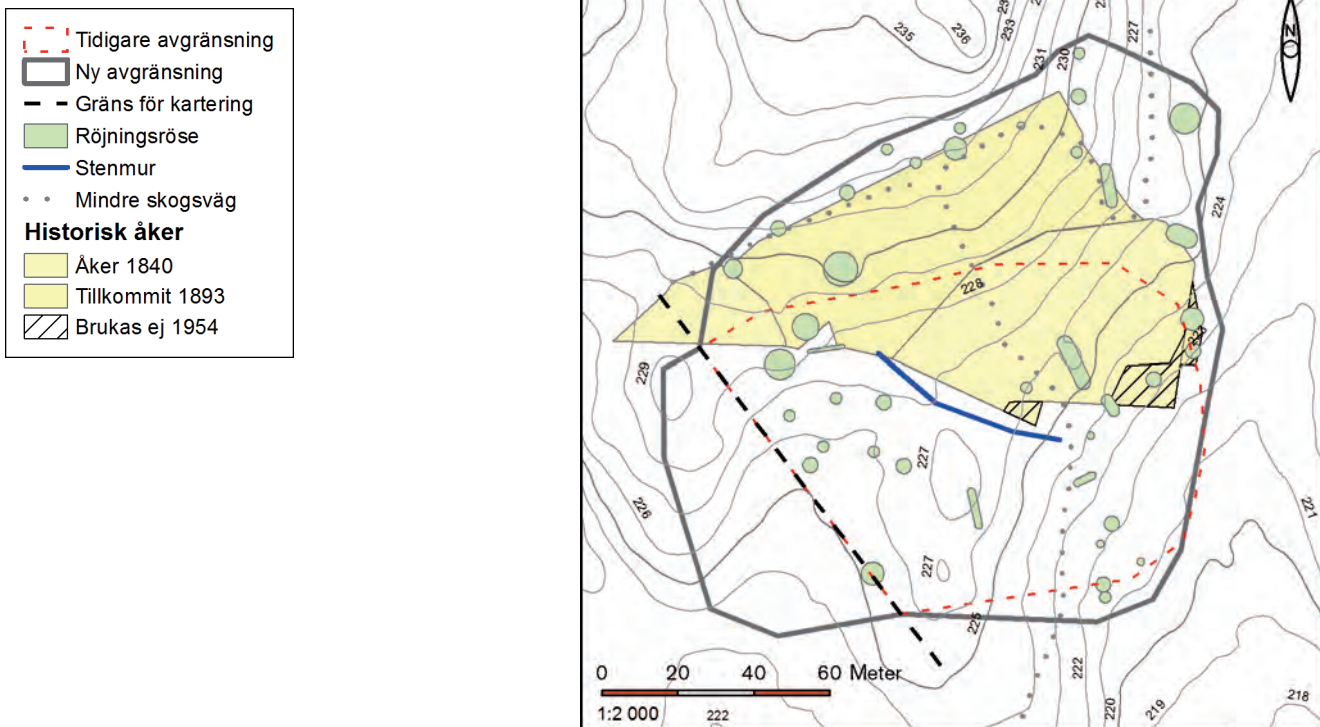
Beskrivning i FMIS: *Röjningsröseområde, ca 150x100 m (ÖNÖ-VSV), bestående av ett 30-tal röjningsrösen. Dessa är övertorvade och flacka, ca 3-3,5 m diam och 0,2-0,3 m h. Åkern omges av en terrasskant. Den fossila åkern avgränsas i N av berg i dagen och i Ö av flera större stentippar. Två vägar löper in mot området från SV och från V. På karta från 1950-talet nyttjades ytan som åker.*

Inprickningen i FMIS stämmer inte riktigt med beskrivningen. Att åkern avgränsas av berg i dagen i norr innebär att dess norra gräns med nödvändighet måste gå strax norr om 1950-talets åkeryta. Det anges också att ytan nyttjades som åker på 1950-talet. Likafullt dras den norra gränsen rakt genom 1950-talets åkeryta och den södra gränsen ett gott stycke söder därom. Det nämns också att två vägar löper in mot området, där den ena i praktiken som helhet går

FIGUR 17. Röjningsröse på Tranås 442.

FIGUR 18. Kartering av Tranås 442.

norr om begränsningen i FMIS. Inte heller stämmer väderstrecken på vägarna riktigt.

Ny beskrivning: Område med fossil åkermark, 190 x 140 m (NÖ–SV), bestående av ca 50 röjningsrösen, 1 stenmur och en fossil åker. Röjningsrösen är i allmänhet 3–6 m i diameter och 0,3–0,6 m höga av 0,2–0,5 m stora stenar. Några är större, intill 10 m i diameter och intill 1,5 m höga. Några är avlånga, upp till 14 m långa. Några är uppslängda invid större block. Stenmuren, i områdets centrala del, är ca 55 m lång (VNV–ÖSÖ), 1 m bred och 0,4–0,8 m hög, bestående av 0,2–0,6 m stora stenar. Stenmuren utgör den södra begränsningen på en åkeryta som är belagd på en karta från 1840 (LMM 06-SÄB-141). Denna åkeryta har utökats mot nordväst på en karta från 1893 (LMM 06-SÄB-237) och brukas ännu på ekonomiska kartan från 1950-talet.

Sydväst om stenmuren har röjningsrösen en delvis annan karaktär. De är mindre och flackare och ligger ställvis tätare. Marken här är inte lika intensivt stenröjd. Detta kan vara rester efter ett äldre skede i röjningen alternativt en påbörjad röjning som inte har fullföljts. Det kan också vara så att man har röjt här för att få bättre bete. Vissa röjningsrösen i detta område är större och ger ett klart sentida intryck.

Den sydvästligaste delen av röjningsröseområdet, ca 80 x 40 m (NV–SÖ), ligger utanför exploateringsområdet och detaljkarterades inte vid förundersökningen.

FIGUR 19. Röjningsröse sydväst om stenmuren på Tranås 442.

Tranås 443

Beskrivning i FMIS: Röjningsröseområde, ca 170x100 m (N-S), bestående av enstaka röjningsrösen. Dessa är flacka, ca 3 m diam och 0,2-0,3 m h, glest spridda över området.

Den östra sidan om grusvägen, som skär genom område 10, är bevuxen med granskog. Delar av granskogen hade avverkats och stora högar med ris och virke gjorde ytan mycket svårinventerad. Några enstaka flacka röjningsrösen, ca 3 meter i diameter och 0,2-0,3 meter höga var glest spridda över området.

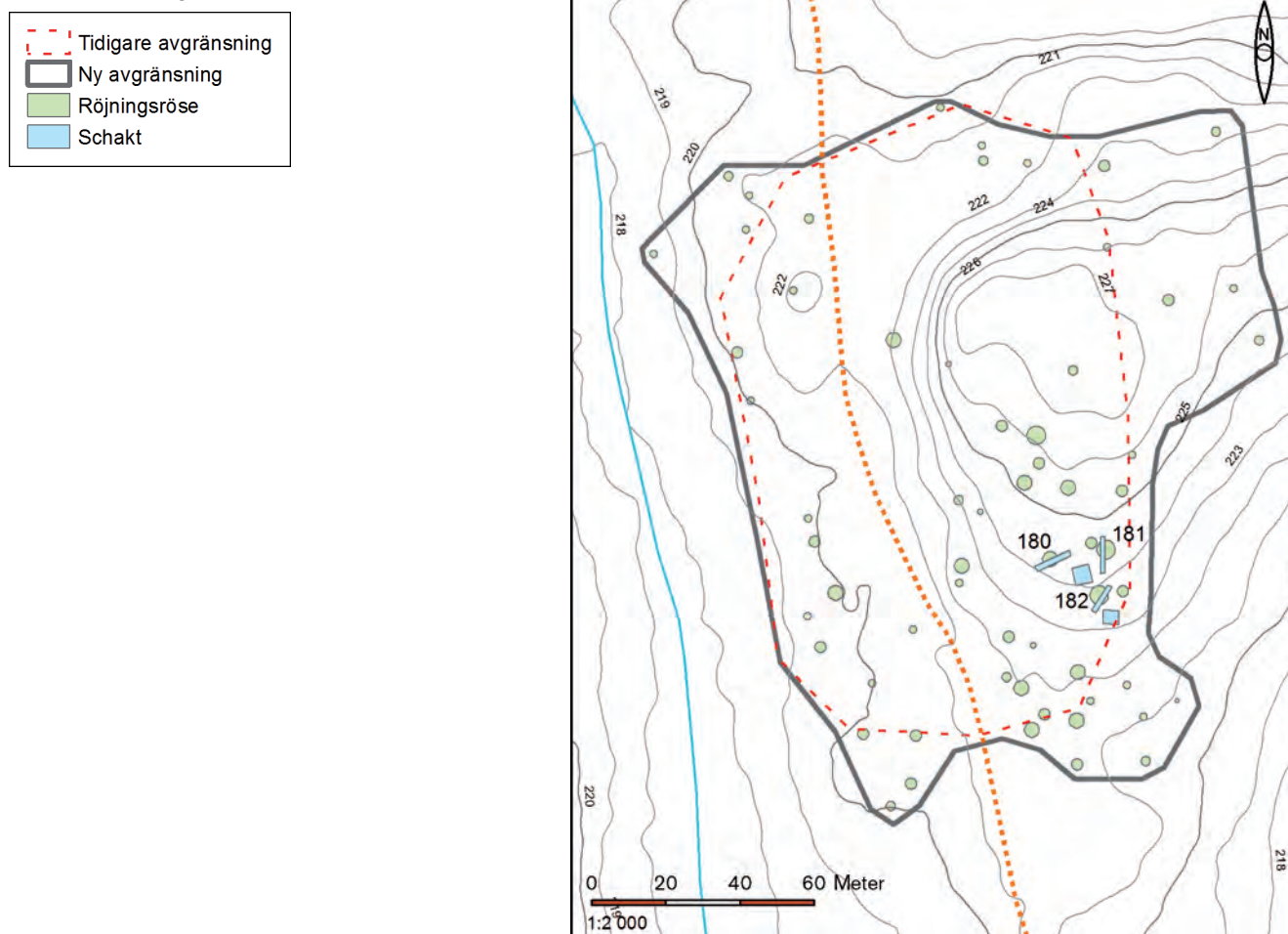
Vegetationen väster om grusvägen var också svårinventerad. Den var mycket tät och bestod ställvis av ung granplanering respektive tät lövsly. Stickprov in i området, där så var möjligt, visade också att här fanns enstaka röjningsrösen av samma karaktär som öster om vägen.

Ny beskrivning: Röjningsröseområde, ca 200 x 160 m (N-S) bestående av ca 60 röjningsrösen. Dessa är i allmänhet 2-4 m i diameter och 0,2-0,3 m höga, av 0,2-0,7 m stora stenar. Några rösen är 1 m i diameter och några är 5 m i diameter. Några är intill 0,4 m höga. Flera röjningsrösen är uppslängda intill markfasta block. Nästan samtliga röjningsrösen är övermossade men vissa är övertorvade. En del röjningsrösen är svårbedömda och består av en

FIGUR 20. Röjningsröse på Tranås 443.

FIGUR 21. Kartering av Tranås 443.

mindre mängd röjningssten uppslängda mot markfasta block. De flesta säkra röjningsrösen finns i södra och östra delen av området.

Väster om vägen är det ungskog och därmed svårkarterat. Röjningsrösen här är dock generellt mer lättbedömda. Dock uppvisar nästan samtliga skador från skogsbruket i form av kör- eller markberedningsskador.

Mer eller mindre samtliga röjningsrösen inom Tranås 443 är övermossade, men vissa var övertorvade.

Tre röjningsrösen undersöktes, samtliga i den sydöstra delen av röjningsröseområdet.

I söder ansluter området till hagmark och där finns röjningsröseområdet Tranås 445. Detta har något annan karaktär än Tranås 443, vilket kan bero på annan vegetation.

FIGUR 22. Profil genom röjningsröse 180 med kolprov 1–3.

Röjningsröse 180

Röjningsröset är rundat, 4 m i diameter och 0,3 m högt över marknivån med en totalhöjd av 0,45 m. Profilen är flack. Stenarna är 0,2–0,5 m stora, vanligen 0,3–0,4 m och är lagda på berg, förutom allra längst i väster. Jordfyllningen består av gråbrun sandig silt. Undergrunden består av rödbrun sandig silt. Tre kolprover togs: PK1–3.

Vedartsanalysen visade att PK1–2 kom från ek och PK3 från tall.

Dateringarna gav en spridning från yngre järnålder till senmedeltid. PK1 daterades till vikingatid eller tidig medeltid: 970–1160 AD 2σ. PK2 daterades till i huvudsak vikingatid: 720–950 AD 2σ. PK3 daterades till senmedeltid: 1405–1470 AD 2σ. Samtliga prover togs under det tunna röset. De tidigaste dateringarna avviker inte bara från övriga dateringar på röjningsröseområdet utan framstår som solitära i den samlade dateringsbilden från förundersökningen. Dessa kan möjligen härröra från tidigare mänskliga aktiviteter i området men det går inte att säkert koppla dem till den fossila åkern.

Röjningsröse 181

Röjningsröset ligger ca 10 m öster om röjningsröse 180.

Röjningsröset är ovalt, 6 x 4 m, med en höjd av 0,3 m över marknivån. Den totala höjden är intill 0,45 m med en flack profil. Stenarna är 0,2–0,5 m stora och jordfyllningen består av gråbrun sandig silt. Röset ligger på och runt berg. Störst andel sten finns i söder och sydöst, enstaka stenar har lagts upp på berget. En kollins samt en del kol syntes i södra delen av profilen, troligen spår efter rotbrand. Inga prover togs.

FIGUR 23. Profil genom röjningsröse 182 med kolprov 4–6.

Röjningsröse 182

Röjningsröset ligger ca 8 m söder om röjningsröse 181.

Röjningsröset är rundat, 5,2 m i diameter och med 0,35 m markhöjd. Den totala höjden är 0,5 m och röjningsröset har en flack profil. Fyllningen består av 0,2–0,4 m stora stenar och jordfyllningen av gråbrun sandig silt. Röjningsröset är lagt på berg. Berget finns längs hela röset förutom längst i nordöst. I nordöst finns tendens till nedgrävningskant. I nordvästra delen är ett troligen markfast block, 1 x 1 m stort. Tre kolprover togs: PK4–6.

Vedartsanalysen visade att PK4 kom från en, PK5 från gran och PK6 från tall.

Dateringarna pekade mot en sentida datering. PK4 daterades till 1640–1960 AD 2 σ . PK5 daterades till 1690–1930 AD 2 σ . PK6 daterades till 1480–1650 AD 2 σ . Proverna togs djupt, under rösefyllningen.

Röjningsarbetet inom Tranås 443 har troligen i huvudsak utförts under tidig nyare tid, även om en del röjning säkerligen har förekommit senare. Det tunna jordtäcket och den kuperade terrängen tillsammans med röjningsrösenas utseende pekar mot en röjning för att få bättre bete eller möjligen bättre ängsmark.

FIGUR 24. Röjningsröse på Tranås 444.

Tranås 444

Beskrivning i FMIS: *Röjningsröseområde, ca 60x40 m (N-S), bestående av ca 10 röjningsrösen och 1 terrasskant. Dessa är ca 3-4 m diam och 0,2-0,5 m h. Ö om platån, nedanför sluttningen, blir området sankt.*

Ny beskrivning: Röjningsröseområde, 90 x 45 m (NNV-SSÖ) bestående av ca 9 röjningsrösen. Dessa är i allmänhet 3-4 m i diameter och 0,3-0,5 m höga av 0,2-0,5 m stora stenar. Några har en tämligen gles packning. Ett är uppslängt vid ett block, 0,8 m stort. Flera röjningsrösen är övermossade eller övertorvade. I några syns ett inslag av mindre stenar, 5-15 cm stora.

Den terrasskant som nämns i den tidigare beskrivningen kunde inte återfinnas.

Tre röjningsrösen undersöktes i den centrala och sydöstra delen av området.

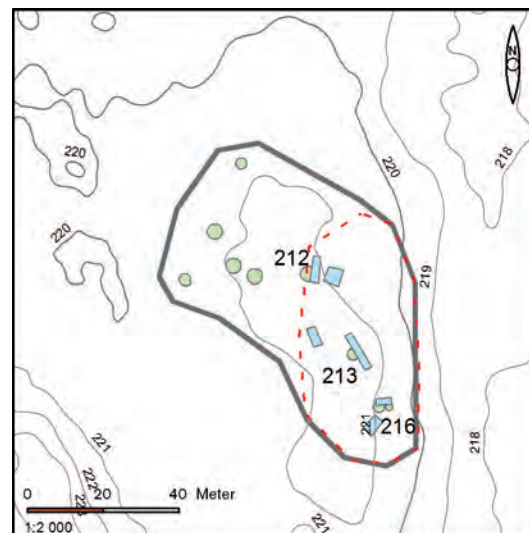
Röjningsröse 212

Röjningsröset ligger centralt i röjningsröseområdet.

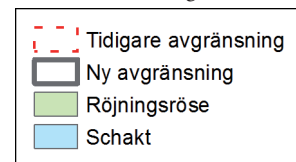
Röjningsröset är runt, 4 m i diameter och med en markhöjd av 0,4 m. Den total höjden är 0,5 m och röjningsröset har en flack profil. Fyllningen består av 0,1-0,4 m stora stenar och jordfyllningen av brungrå sandig silt. Röjningsröset är lagt på berg. Berget finns under hela röset förutom längst i norr. Tre kolprover togs: PK7-9.

Vedartsanalysen visade att PK7 kom från tall och PK8-9 från gran.

Dateringarna fick en spridning från högmedeltid till nyare tid. PK7 daterades till 1290-1420 AD 2σ. PK8 daterades till 1520-1960 AD 2σ. PK9 daterades till 1440-1640 AD 2σ. Alla prover togs tämligen djupt. PK7 och 9 togs under röjningsröset och PK8 togs i botten av fyllningen. Det är osäkert om den tidigaste dateringen representerar ett tidigt skede i röjningsarbetet eller någon annan händelse i området.

FIGUR 25. Kartering av Tranås 444.

FIGUR 26. Profil genom röjningsröse 212 med kolprov 7-9.

FIGUR 27. Profil genom röjningsröse 213 med kolprov 10–12.

Röjningsröse 213

Röjningsröset ligger ca 20 m sydöst om röjningsröse 212.

Röjningsröset är runt, 3 m i diameter och 0,3 m högt och har en flack profil. Fyllningen består av 0,15–0,8 m stora stenar, vanligen 0,15–0,3 m stora, och jordfyllningen av brungrå sandig silt. Röjningsröset är lagt på berg, dock inte direkt på, cirka 2–3 cm undergrund finns mellan berget och röjningsröset. Tre kolprover togs: PK10–12.

Vedartsanalysen visade att PK10–11 kom från tall. PK 12 kom från bark eller näver.

Dateringarna gav en entydig datering till senmedeltid eller tidig nyare tid. PK10 daterades till 1440–1640 AD 2σ. PK11 daterades till 1470–1650 AD 2σ. PK12 daterades till 1420–1620 AD 2σ. Alla prover togs tämligen djupt. PK10 och 12 togs under röjningsröset och PK11 togs i botten av fyllningen.

Röjningsröse 216

Röjningsröset ligger längst i söder i området, ca 14 m sydöst om röjningsröse 213.

Röjningsröset är runt, 2,2 m i diameter med en markhöjd av 0,15 m. Den totala höjden är 0,45 m och röjningsröset har en oregelbunden profil. Fyllningen består av 0,1–0,3 m stora stenar och jordfyllningen av brungrå sandig silt. Röjningsröset är lagt i en skreva mellan berg. Inga prover togs.

Röjningsröseområdet Tranås 444 har sannolikt börjat röjas under senmedeltid eller tidig nyare tid, samtidigt som Tranås 441. Området har troligen använts till åkerbruk under en kortare tid innan det har övergått till betesmark, möjligen med en period av ängsbruk däremellan.

Sammanfattning

Under våren 2013 genomfördes en arkeologisk förundersökning av röjningsröseområdena Tranås RAÄ 439, 441, 442, 443 och 444 i Bredkärr och Hubbarp. Samtidigt genomförde en arkeologisk utredning i ett angränsande område. Anledningen till undersökningarna var att Tranås kommun ska detaljplanlägga området som industrimark.

Vid förundersökningarna karterades röjningsröseområdena. På RAÄ 441, 443 och 444 undersöktes 2–3 röjningsrösen vardera med maskin. Mindre ytor banades av. De snittade röjningsrösen dokumenterades och i två röjningsrösen inom respektive område togs prover för vedarts- och ¹⁴C-analys.

Vid den arkeologiska utredningen påträffades två mindre röjningsröseområden som båda bedömdes vara sentida och gavs statusen övrig kulturhistorisk lämning.

Röjningsröseområdena inom förundersökningsområdet i Hubbarp (tidigare Drumstorp) har börjat röjas under slutet av medeltiden eller tidig nyare tid. Röjningsarbetet har sedan fortgått åtminstone till slutet av 1800-talet i vissa av områdena. Röjningen inom Tranås 441, 442 och 444 har tidigt syftat till åkerbruk. Tranås 443 har röjts för betesmark eller ängsmark. Användningen av röjningsröseområdena har varierat genom århundradena. Vissa områden, särskilt inom Tranås 441 och 442, har med tiden brukats mer intensivt och röjningar har tillkommit i slutet av 1800-talet. Andra områden som Tranås 444 har snabbt upphört att brukas som åker och övergått till betesmark.

Röjningsröseområdet i Bredkärr, Tranås 439, är mer svårbedömt då det är kraftigt skadat av markberedning. Det historiska materialet pekar mot att Bredkärr är en yngre bebyggelse än Drumstorp och området kan därför antas ha börjat röjas något senare än områdena i Drumstorp. De få oskadade röjningsrösen ger dock ett ålderdomligt intryck. Området kan ha röjts innan bebyggelsen i Bredkärr etablerades. Det kan inte uteslutas att området under en kortare tid har brukats som åker innan det har övergått till ängsmark.

Åtgärdsförslag

Inga ytterligare antikvariska åtgärder är nödvändiga inom utrednings- och förundersökningsområdet.

Länsmuseet har samrått med Länsstyrelsen angående åtgärdsförslagen.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	FU 431-9079-2012, AU 431-1359-2013
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2013-04-22
Jönköpings läns museums dnr:	FU 49/2013, AU 50/2013
Beställare:	Tranås kommun
Fält- och rapportansvarig:	Ingvar Røjder
Fältpersonal:	Rickard Lindberg, Ingvar Røjder, Jan Zander
Fältarbetstid:	2013-05-21–2013-05-31
Län:	Jönköpings län
Kommun:	Tranås kommun
Socken:	Tranås (Säby) socken
Fastighetsbeteckning:	Bredkärr 3:1 och 4:1, Hubbarp 2:1
Belägenhet:	Ekonomiska kartans blad 64E 3jS
Koordinater:	FU N 6432200, E 496500, AU N 6432550, E 496350
Koordinatsystem:	SWEREF 99 TM
Undersökningsyta:	FU 3,6 hektar, AU 5,7 hektar
Fornlämningsnummer:	Tranås 439, 441–444
Fornlämningstyp:	Fossil åker
Tidsperiod:	Nyare tid
Tidigare undersökningar:	JLM dnr 406/08

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Tryckta källor

- Agertz, J. 2008. *Om ortnamn i Jönköpings län*. Jönköping.
- Ameziane, J. 2009. *Drumstorp 6:1. Arkeologisk utredning inför industrietablering. Säby socken i Tranås kommun, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2009:55. Jönköping.
- Croona, K. & Enbäck, B. 1996. *Arkeologisk utredning, etapp II av länsväg 1008 förbi Bredkärr. Säby socken och Tranås kommun*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 1996:19. Jönköping.
- Enbäck, B. & Wennerberg, R. 2009. *Längs med länsväg 1008. Arkeologisk förundersökning av röjningsrösen RAÄ 370 och boplatslämningar RAÄ 375, inför planerad ny sträckning för länsväg 1008. Säby socken i Tranås kommun, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2009:16. Jönköping.
- Lindblad, D. 2008. *Bredkärr 3:1 och 4:1. Arkeologisk utredning etapp 1 inför anläggande av nya industritomter. Säby socken i Tranås kommun, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2008:16. Jönköping.
- Vestbö, Aa. 1991. *Arkeologisk utredning, väg 32, delen Drumstorp – väg 1008, Säby sn, Tranås kommun*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 1991:27. Jönköping.
- Vestbö, Aa. 1993. *Arkeologisk undersökning av fossil åkermark inom planerad vägsräckning för Rv 32, Drumstorp och Bredkärr, Säby sn, Tranås kn*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 1993:1. Jönköping.
- Vestbö, Aa. 1995. *Arkeologisk utredning av väg 1008. Säby socken och Tranås kommun*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 1995:19. Jönköping.

Arkiv

Jönköpings läns museum.

Uppdragsregistret. Databas över arkeologiska uppdrag i Jönköpings län.

F-Topo. Databas över ortnamn i Jönköpings län.

Riksantikvarieämbetets fornminnesregister, FMIS, Fornsök: <http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>.

Kartunderlag

Lantmäteriet. ArkivSök. www.lantmateriet.se:

Bredkärr, storskifte. Upprättad år 1803 av J Montelin. Skala 1:4000. LMM 06-SÄB-88, LMS E110-10:1.

Drumstorp, karta. Upprättad år 1840 av J Allvin. Skala 1:4000. LMM 06-SÄB-141.

Drumstorp, karta. Upprättad år 1840 av J Allvin, kompletterad år 1893 av Y Ostwald. Skala 1:4000. LMM 06-SÄB-237.

Ekonomiska kartan, blad 7E6j. Upprättad år 1954. Skala 1:10000.

SGU. Sveriges geologiska undersökning. Kartgeneratörn. *www.sgu.se*.

Jordartskarta. Skala 1:100 000–1:200 000.

Berggrundskarta. Skala 1:250 000.

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 1329

Vedartsanalyser på material från Jönköpings län,
Tranås, Bredkärr JA8-10

Adress:
Kattås
670 20 GLAVA

Telefon:
0570/420 29
E-post: vedlab@telia.com

Bankgiro:
5713-0460
www.vedlab.se

Organisationsnr:
650613-6255

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 1329

2013-06-12

Vedartsanalyser på material från Jönköpings län, Tranås, Bredkärr JA8-10

Uppdragsgivare: Ingvar Røjder/Jönköpings läns museum

Arbetet omfattar arton kolprover från sex röjningsrösen på olika röjningsröseområden i Tranås.

Proverna är mestadels mycket små. De innehåller kol från björk, ek, en, gran och tall vilket man mycket väl kan tänka sig representerar en ursprunglig röjningsfas.

Ek, gran och tall är träd som kan ge en hög egenålder och det får räknas med vid bedömning av dateringsresultaten.

Prov 12 innehåller kol med blåsig struktur. Det kan vara fråga om bark/näver eller något annat organiskt material.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
180	1	Röjningsröse	0,3g	0,1g 5 bitar	Ek 5 bitar	Ek 20mg	
180	2	Röjningsröse	<0,1g	<0,1g 1 bit	Ek 1 bit	Ek 6mg	
180	3	Röjningsröse	<0,1g	<0,1g 1 bit	Tall 1 bit	Tall 2mg	
182	4	Röjningsröse	<0,1g	<0,1g 4 bitar	En 4 bitar	En 3mg	
182	5	Röjningsröse	0,1g	0,1g 1 bit	Gran 1 bit	Gran 10mg	
182	6	Röjningsröse	<0,1g	<0,1g 1 bit	Tall 2mg	Tall 2mg	
212	7	Röjningsröse	<0,1g	<0,1g 1 bit	Tall 1 bit	Tall 4mg	
212	8	Röjningsröse	<0,1g	<0,1g 1 bit	Gran 1 bit	Gran 19mg	
212	9	Röjningsröse	<0,1g	<0,1g 2 bitar	Gran 2 bitar	Gran 3mg	
213	10	Röjningsröse	<0,1g	<0,1g 1 bit	Tall 1 bit	Tall 11mg	
213	11	Röjningsröse	0,1g	0,1g 1 bit	Tall 1 bit	Tall 6mg	
213	12	Röjningsröse	0,2g	0,2g 1 bit	Bark/Näver 1 bit	Bark/Näver 37mg	
329	13	Röjningsröse	0,1g	0,1g 1 bit	Björk 1 bit	Björk 42mg	
329	14	Röjningsröse	<0,1g	<0,1g 2 bitar	Gran 2 bitar	Gran 8mg	
329	15	Röjningsröse	<0,1g	<0,1g 4 bitar	Björk 2 bitar Gran 2 bitar	Björk 23mg	
338	16	Röjningsröse	0,1g	<0,1g 2 bitar	Ek 1 bit Gran 1 bit	Gran 1mg	
338	17	Röjningsröse	<0,1g	<0,1g 1 bit	Tall 1 bit	Tall 4mg	
338	18	Röjningsröse	<0,1g	<0,1g 1 bit	Tall 1 bit	Tall 10mg	

Erik Danielsson/VEDLAB
Kattås
670 20 GLAVA
Tfn: 0570/420 29
E-post: vedlab@telia.com
www.vedlab.se

De här trädslagen förekom i materialet

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Björk Glasbjörk Vårtbjörk	<i>Betula sp.</i> <i>Betula pubescens</i> <i>Betula pendula</i>	300 år	Glasbjörken är knuten till fuktig mark gärna i närhet till vattendrag. Vårtbjörken är anspråkslös och trivs på torr näringsfattig mark. Båda arterna är ljuskrävande.	Stark och seg ved. Redskap, asklut, träkol. Ger mycket glöd.	Glasbjörk bildar även underarten Fjällbjörk. Förutom veden har nävern haft stor betydelse som råmaterial till slöjd.
Ek	<i>Quercus robur</i>	500-1000 år	Växer bäst på lerhaltiga mulljordar men klarar också mager och stenig mark. Vill ha ljus, skapar själv en ganska luftig miljö med rik undervegetation med tex hassel.	Hård och motståndskraftig mot väta. Båtbygge, stängselstolp, stolpar, plogar, fat. Energirik ved ger mycket glöd.	Ekollonen har använts som grisfoder. Trädet har ofta ansetts som heligt och kopplat till bla Tor. Man talar ofta om 1000-års ekar men de är sällan över 500 år.
En	<i>Juniperus communis</i>	2000 år	Anspråkslös, gärna soliga växtplatser	Veden seg och motståndskraftig mot röta. Stängselstolpar, kärl	Den aromatiska veden har använts till rökning av kött och fisk. Den höga åldern uppnås bara i undantagsfall.
Gran	<i>Picea abies</i>	350 år	Trivs på näringsrika jordar. Tål beskuggning bra och konkurrerar därför lätt ut andra arter	Lätt och lös men ganska seg ved. Ofta rakvuxen. Ganska motståndskraftig mot röta. Stolpar golvbrädor störrar lieskaft, korgar	Bark till taktäckning. Granbarr till kreatursfoder
Tall	<i>Pinus sylvestris</i>	400 år	Anspråkslös men trivs på näringsrika jordar. Den är dock ljuskrävande och blev snabbt utkonkurrerad från de godare jordarna när granen kom	Stark och hållbar. Konstruktionsvirke, stolpar, pålar, båtbygge, kärl (ej för mat) takspån, tjärbloss, träkol, tjärbränning	Underbarken till nödmjöl, årsskott kokades för C-vitaminerna. Även som kreatursfoder

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomi 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färska vedprover.

UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Ångströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 - 471 30 59

Telefax:
018 - 55 57 36

Hemsida:
<http://www.angstrom.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@Angstrom.uu.se

Uppsala 2013-10-21

Ingvar Røjder
Jönköpings läns museum
Box 2133
550 02 Jönköping

Resultat av ^{14}C datering av träkol från Bredkärr, Tranås, Jönköpings län.

Förbehandling av träkol och liknande material:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ^{14}C -innehållet förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO_2 -gas, som i sin tur konverteras till fast grafit genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

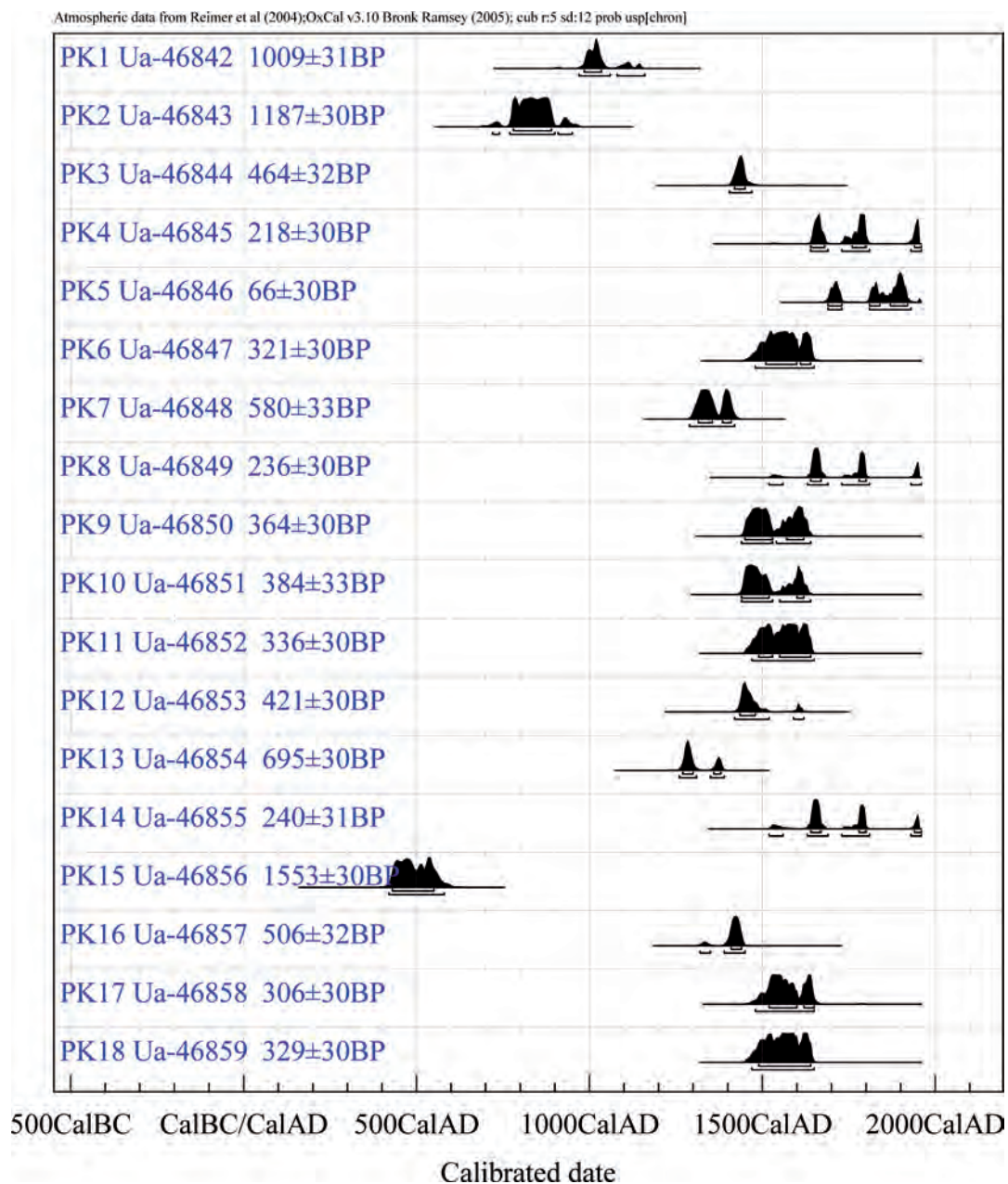
RESULTAT

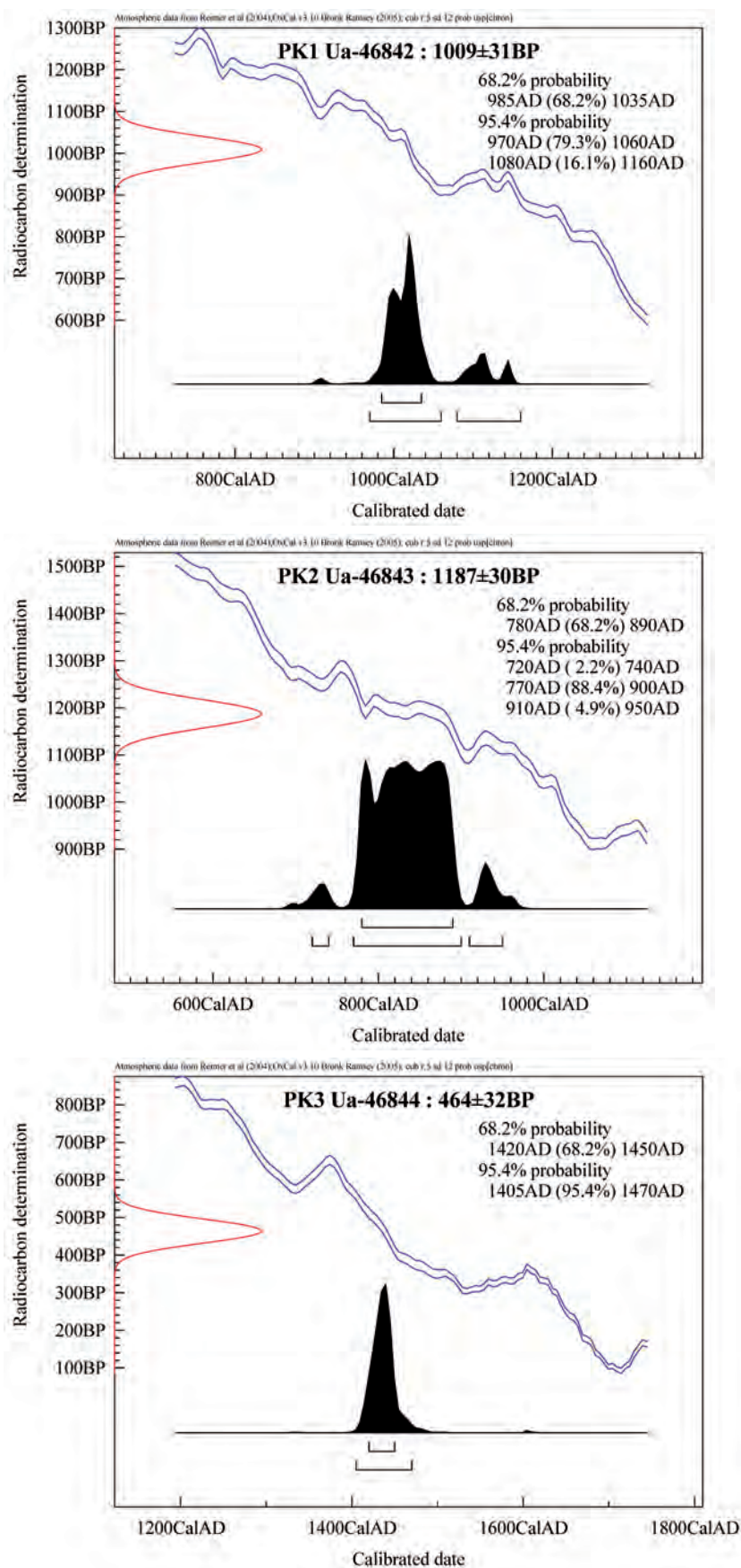
Labnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\text{‰ VPDB}$	^{14}C age BP
Ua-46842	JA10, A180, PK1	-25,2	1 009 ± 31
Ua-46843	JA10, A180, PK2	-25*	1 187 ± 30
Ua-46844	JA10, A180, PK3	-25*	464 ± 32
Ua-46845	JA10, A182, PK4	-25*	218 ± 30
Ua-46846	JA10, A182, PK5	-24,3	66 ± 30
Ua-46847	JA10, A182, PK6	-25*	321 ± 30
Ua-46848	JA9, A212, PK7	-24,4	580 ± 33
Ua-46849	JA9, A212, PK8	-25,5	236 ± 30
Ua-46850	JA9, A212, PK9	-25*	364 ± 30
Ua-46851	JA9, A213, PK10	-23,5	384 ± 33
Ua-46852	JA9, A213, PK11	-23,3	336 ± 30
Ua-46853	JA9, A213, PK12	-26,7	421 ± 30
Ua-46854	JA8, A329, PK13	-23,0	695 ± 30
Ua-46855	JA8, A329, PK14	-24,0	240 ± 31
Ua-46856	JA8, A329, PK15	-24,9	1 553 ± 30
Ua-46857	JA8, A338, PK16	-23,3	506 ± 32
Ua-46858	JA8, A338, PK17	-26,6	306 ± 30
Ua-46859	JA8, A338, PK18	-24,6	329 ± 30

* Schablonvärde

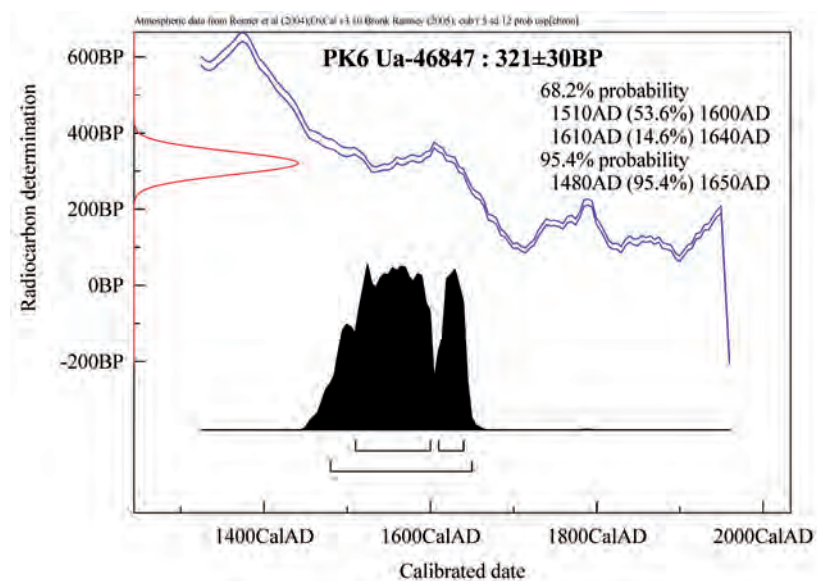
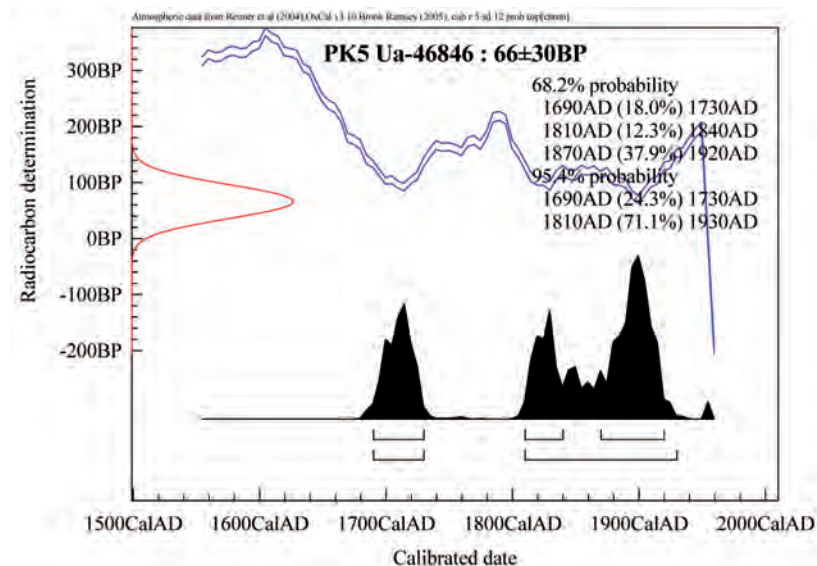
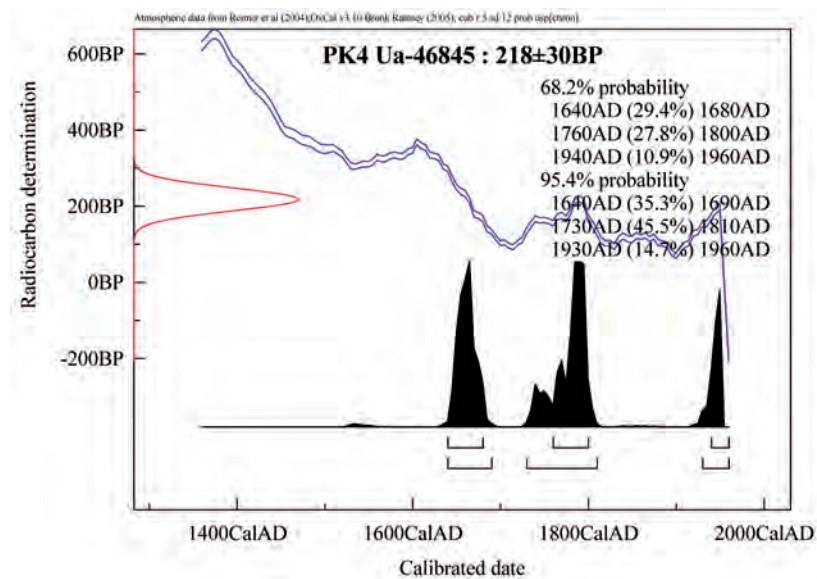
Med vänlig hälsning

Göran Possnert/ Elisabet Pettersson

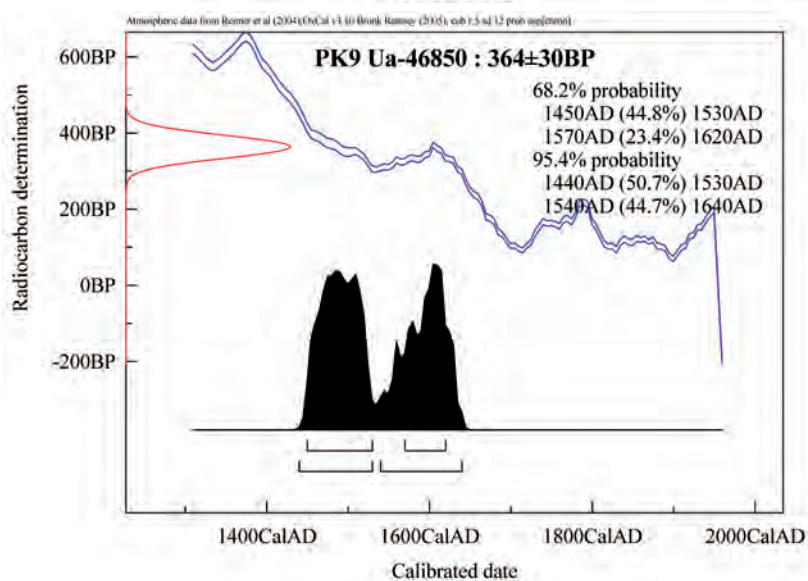
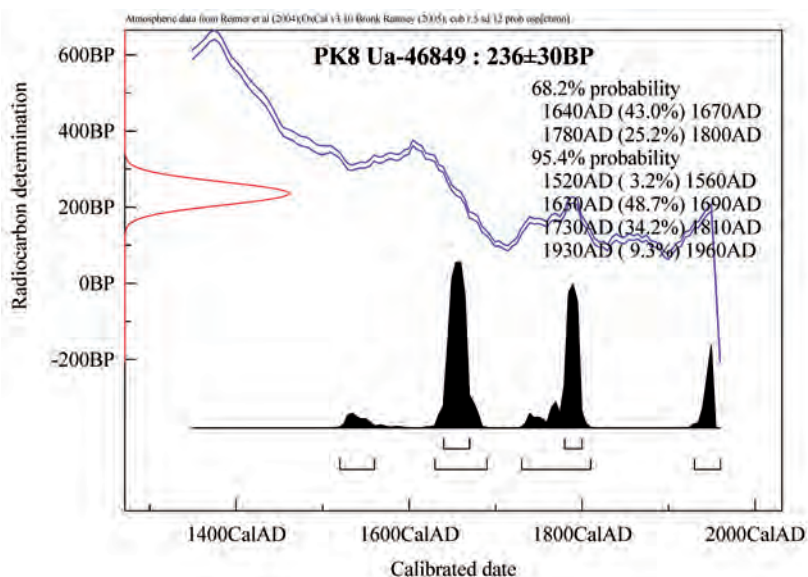
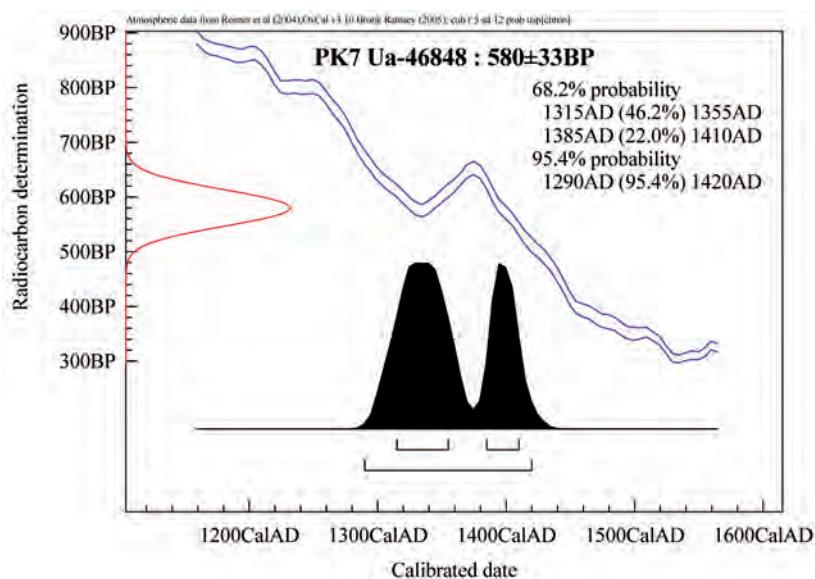

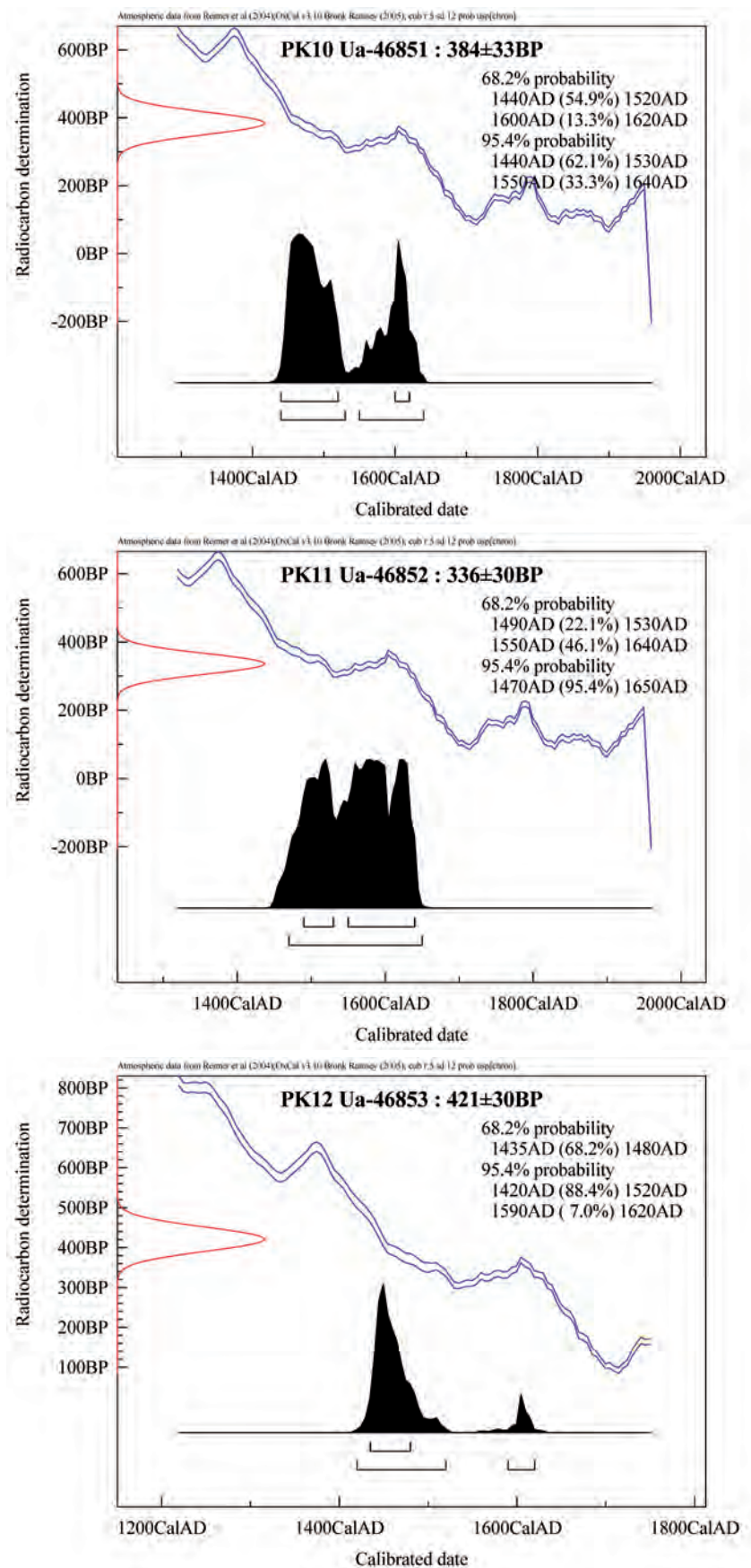
Datering av kolprover från röjningsröse 180, Tranås 443. PK1–3.

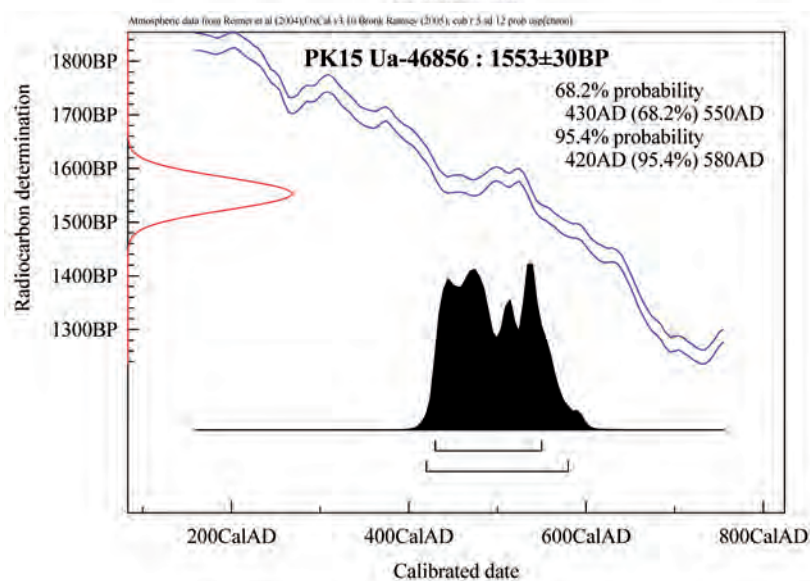
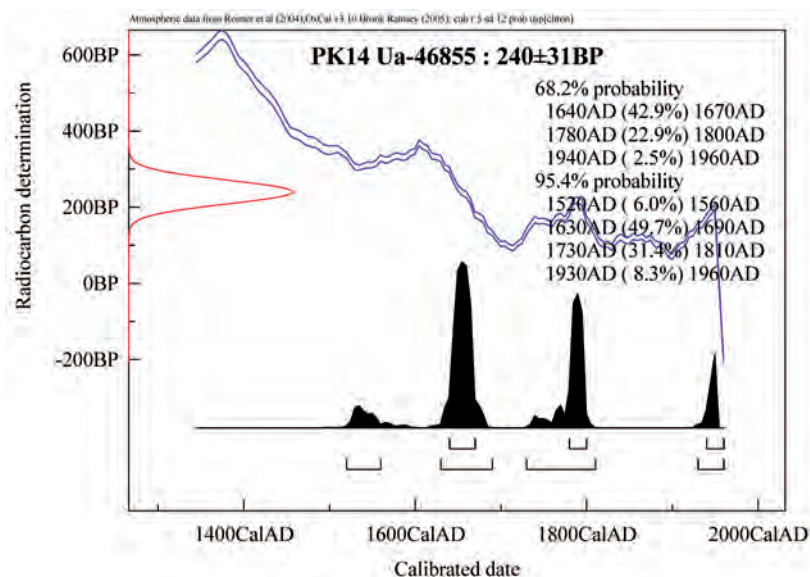
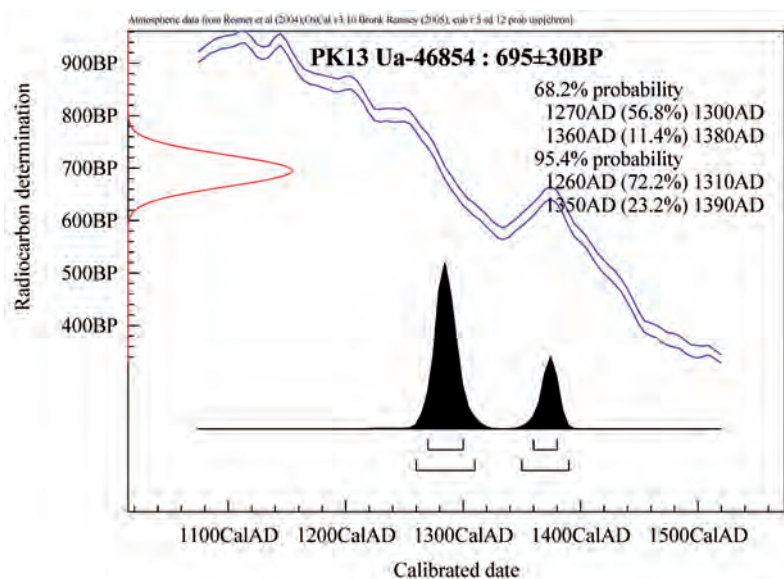
Dateringar av kolprover från röjningsröse 182, Tranås 443. PK4–6.

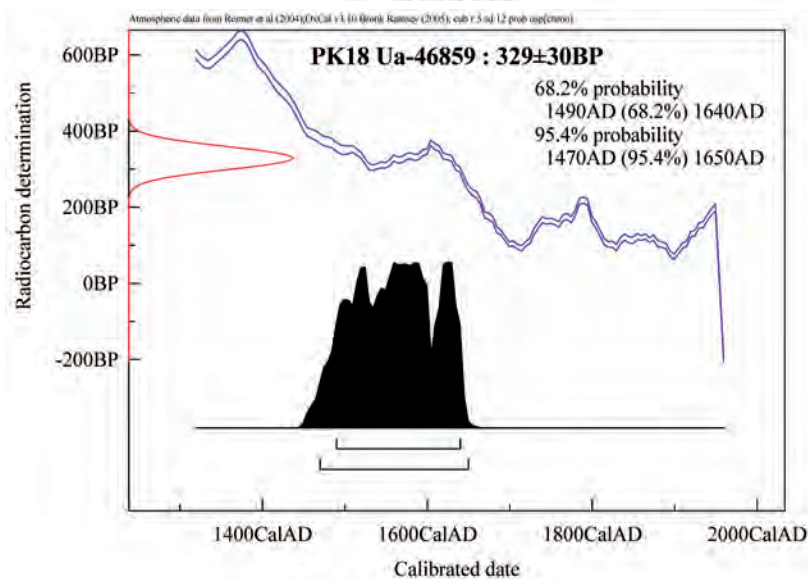
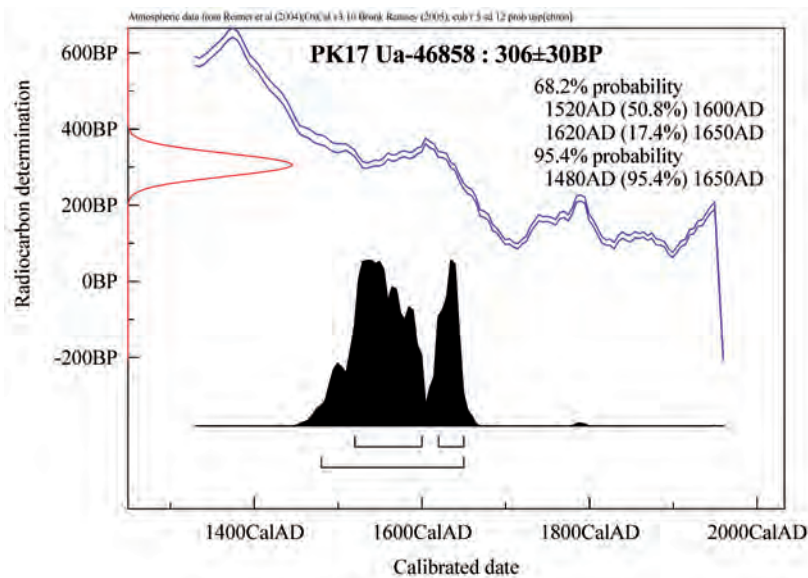
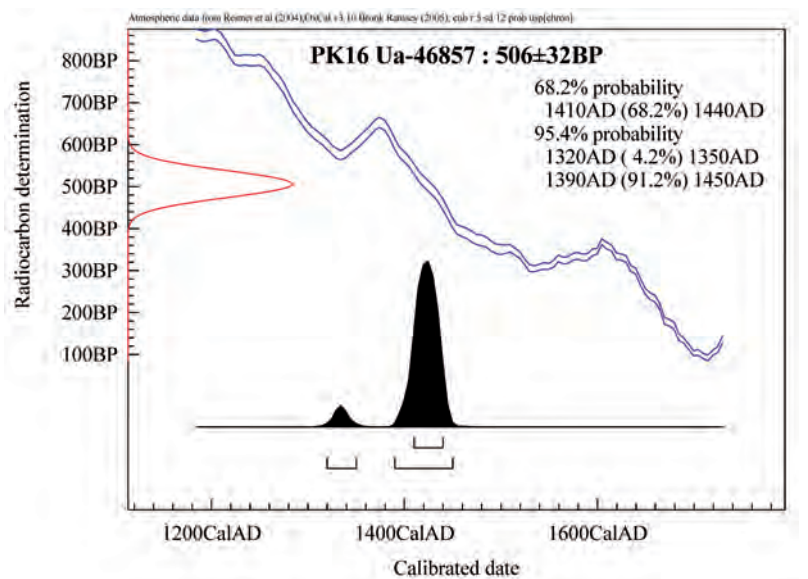
Datering av kolprover från röjningsröse 212, Tranås 444. PK7-9.

Dateringar av kolprover från röjningsröse 213, Tranås 444. PK10–12.

Dateringar av kolprover från röjningsröse 329, Tranås 441. PK13–15.

Datering av kolprover från röjningsröse 338, Tranås 441. PK16–18.

I maj 2013 utförde Länsmuseet undersökningar i skogen mellan Bredkärr och Drumstorp. Anledningen är att Tranås kommun planerar att utvidga det industriområde som ligger strax intill. Sedan tidigare är det känt att det finns gott om röjningsrösen i skogsområdet. Vid en arkeologisk utredning 2006 registrerades nio röjningsröseområden där, varav sju bedömdes som fasta fornlämningar. När nu ett angränsande område utreddes påträffades ytterligare två röjningsröseområden, vilka båda bedömdes vara sentida. Parallellt genomfördes en förundersökning på fem av de röjningsröseområden som upptäcktes 2006. De utvalda områdena karterades och på tre av dem undersöktes några röjningsrösen. Undersökningen visade att röjningen påbörjades under sen medeltid eller tidig modern tid. Röjningsarbetet har sedan fortgått åtminstone till slutet av 1800-talet. Användningen av områdena har varierat genom århundradena. I några områden har röjningen tidigt syftat till åkerbruk. Vissa områden har med tiden brukats mer intensivt och röjningar har tillkommit i slutet av 1800-talet. Andra områden har snabbt upphört att brukas som åker och övergått till betesmark. En del områden har röjts för att få bättre bete eller ängsmark.